

Az egészségnevelés intézményesülésének folyamata hazánkban

a dualizmus korától a második világháború végéig

(Doktori értekezés)

Tigyi Zoltánné Pusztafalvi Henriette

Pécsi Tudományegyetem Egészségtudományi Kar,

Egészségbiztosítás Intézet

Összefoglalás

Multidiszciplináris kutatásomban azokat a meghatározó elemeket tárom fel melyek a betegségek megelőzésére való törekvéseket vizsgálja. A 18. század végén kezdődött a széles néprétegek irányában való egészségügyi ismeretátadás kiterjesztése, a kiteljesedés időszaka a 19. században történt meg és a 20. századra épült ki a teljes rendszer, beágyazódva a modernizálódó társadalmak fejlődési rendszerébe. Kutatásom fókuszában az *iskolaorvosi munka* és az *egészségtan*, mint tantárgy vizsgálata állt a hazai egészségnevelés intézményesülése folyamatának rendszerében tanulmányozva. Vizsgáltam a *törvényi* változásokat a felépült és rendszerbe szerveződött hazai *közegészségügy* kereteiben. Céлом volt a lehető legtejemesebb elsődleges és másodlagos források felkutatása, majd a feldolgozás során a dokumentumok, adatok és egyéb források elemzéséből levont következtetéseimet, állításaimat a korszakra jellemző statisztikai és népmozgalmi adatsorok másodelemzésével igyekeztem bizonyítani.

Főbb eredményként határozhatjuk meg, hogy bizonyítást nyert, hogy a hazai egészségnevelési rendszer egyszerre mutatott sajátosságos, egyedi képet ugyanakkor a nemzetközi trendektől sem maradt el modernségében. Az iskolaorvosi munka és az egészségügyi oktatása eredeti célját teljes mértékben nem tudta elérni, mégis meghatározó tényezőként befolyásolta a magyar lakosság egészségi állapotát, egészségfelfogását.

Kulcsszavak: orvoslástörténet, köz/népegészségtan, egészségnevelés, iskolaorvoslás, egészségügyi oktatása

Institutionalisation process of health education in our country from dualism until
the second world war

Summary

In my multidisciplinary research, I reveal the key elements of the efforts to investigate the prevention of diseases. The 18th century began with the knowledge transfer in health towards the wider population. The fulfillment of the period was accomplished by the 19th century, and the entire system was finished by the 20th century embedded in the development of the modernizing societies. The research focus lies in the school curriculum of health and medical work as a school subject studied in the national health education system as a process of institutionalization. I investigated the effect of the changes of law on the fully developed and systematically organised national public health system. My goal was to search the possible primary and secondary sources and processing of the documents, data and other resources. I drew the conclusions from these analyses. I tried to prove my statement on the basis of the typical demographic and statistical data of the era with the help of secondary analysis.

Our main result can be defined that the home health education system showed a peculiar and unique image but at the same time did not differ in modernity from the international trends. The original purpose of the medical work at school and health education curriculum could not be fully achieved, but as a determining factor it influenced the Hungarian population's health status, health concept.

Keywords: public health, history of medicine, health promotion, school officer, health education training

Irodalom:

1. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszternek a közoktatás állapotáról szóló jelentése - 1880-1919 közötti években, Budapest
2. A magyar társadalombiztosítás ötven éve, 1892-1942, Budapest, Országos Társadalombiztosító Intézet 1943
3. A Pázmány Péter Tudományegyetem Orvostudományi Karán végzett orvostanhallgatók jegyzéke 1921-1951, Budapest, SOTE, 2006
4. A nemi betegségekre és azok leküzdésére vonatkozó magyar törvények, rendeletek és határozatok, Budapest, Franklin Ny.1926
5. Állam – egyház – iskola – Tanulmányok, Budapest, OPKM, 1993
6. Antal J., Kapronczay K. Fodor József élete, Orvostörténeti Közlemények, 1980
7. Apáczai Csere J., Magyar Encyklopédia, Kriterion Kiadó, Bukarest, 1977, XXXI. fejezet, 252.
8. Benke J. Egyetemünk története, Pécs, Alexandra Kiadó, 2000
9. Besser, L. A. Der Mensch und sein Leben, oder was über die Gesundheit aller irdischen Dinge entscheidet, mit einem Vorwort von M. J. Schleiden, Leipzig: Engelmann, 1854
10. Bock E. K. Egészség négy könyve, 1869
11. Corpus Juris Hungarici – Magyar Törvénytár
12. Brück (Hidasi) P. Az elhízás és gyógyítása. Bevezetésül: A táplálkozás élettana népszerűen előadva. Singer és Wolfner. Budapest, 1886, 254
13. Chyzer K. Közegészségügyi bajaink összefüggése természettudományi ismereteink hiányosságával. Előadás. Sátoraljaújhely, Szerző kiadása, 1886
14. Csesznokné Kukucska K. A magyar halál (tüdőgümőkór) kritikus szakasza Heves vármegyében (1895-1906), 2003, tortenelem.ektf.hu/efolyoirat/03/csesznok.htm (Letöltés ideje: 2009. 08.30)
15. Darányi Gy. A közegészségügy fejlődése Franciaországban, Budapest, Athenaeum Nyomda, 1937
16. Dukes, C. Health at school (Mental, Moral and Physical Aspect), London, Fourth Edition, 1905
17. Dvorzsák D. Közegészségügy és propaganda, Budapest, Pesti Ny., 1929
18. Eöry L. A Tuberculosis elleni küzdelem a pécsi óvodákban, Pécs, 1934
19. Fehér K. Egészségnevelési törekvések a felvilágosodás és a reformkor iskoláiban, Egészségnevelés, 1996, 4. sz., 195-199
20. Felkai L. Zsidó iskolázás Magyarországon (1780-1990), Budapest, OPKM, 1998
21. Fodor J. Egészségtan a középiskolák felső osztályai számára, valamint magánhasználatra., Lampel R., 1886
22. Füsti Molnár S. Egészségünk útja, A hazai egészségkultúráltság alakulása a XVIII. század végétől a kiegyezésig, Medicina Kiadó, 1983
23. Géra E. A fertőző gyermekbetegségek elleni védekezés kialakulása Magyarországon, A KSH Népeségtudományi Kutatóintézetének Történeti Demográfiai Évkönyve, 2005. 189-221
24. Gracza T. Magyar nyelvű orvosi folyóiratok hatása a "tudományok serkentésére, terjesztésére és illendő feszületben tartására..." 1803-1944 között, In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 55. évfolyam, 2008, 4. szám
25. Grünwald Béla A közigazgatás rendszere. Népeségügy. Közegészségügy. Rendészet. Népiskolai oktatás. Sajtó. Színházak. Műemlékek. A fennálló törvényekből és rendeletekből rendszeresen összeállította G. B. Második bőv. és jav. kiadás. 1886
26. Győry T. Az Orvostudományi Kar története 1770-1935, Budapest, 1936
27. Győry T. A proletárdiktatúra a közegészségügy terén, Budapest, Pesti Knyvny.1920
28. Hahn G. A magyar egészségügy története, Medicina Kiadó, Budapest, 1960
29. Hall, Lasly Sex, Gender and Social Change in Britain since 1880, In: Social History of Medicine, London, 2000
30. Hanák P., Sándor V. Magyarország története az abszolutizmus és a dualizmus korában (1848-1918) Tankönyvkiadó, Budapest, 1970
31. Harris B. The Health of the Schoolchild. A History of the School Medical Service in England and Wales, Buckingham, 1995
32. H. Buchner Acht Vorträge aus der Gesundheitslehre von Prof. dr. H. Buchner – hygiene, 1903
33. Historia Medica Hungarica, Tanulmányok és arcképek a magyar medicina múltjából, Budapest, in: Kapronczay K.: Fodor József, 53., Birtalan Gy.: Johan Béla, 71., Vida M: Chyzer Kornél, 86., 1988
34. Johan B. Gyógyul a magyar falu, Budapest, 1939
35. Juba A. Az iskolaorvosi intézmény Magyarországon Negyedszázados fennállása alkalmából, Budapest, Különnyomat Klinikai Füzetek, 1911
36. Kapronczay K. Fodor József és az iskola-egészségügy In: Neveléstörténeti Kaleidoszkóp - Középkortól napjainkig, Neveléstörténeti Konferenciák 2001, Országos Pedagógia Könyvtár és Múzeum, Budapest, 2002
37. Kapronczay K. Fodor József és az ismeretterjesztés, In: Természet világa, 140. 6. 2009. 276-277.

38. Kapronczay Katalin Néhány vidéki orvos-természettudományi társulat, illetve egy-egy szakterület orvosait tömörítő szakegyesület tevékenysége a szakkönyvkiadás szempontjából, In: Orvostörténeti Közlemények 46. évf. 2001, 174-177.
39. Kapusz N.,Petrovics A.,Vásárhelyi Fné Kilencvenéves a debreceni orvostudomány, Debrecen, DOTE, 2008
40. Karády V. Felekezeti szegregáció a magyar gimnáziumi piacon (1867-1944). In: Nagy P. T. (szerk.) Oktatáspolitikai és vallásszabadság. Állam-egyház-iskola-társadalom a 20. században. Új Mandátum, Budapest, 2000, 209-232.
41. Karády V Zsidóság és modernizáció a történelmi Magyarországon. In: Zsidóság a dualizmus kori Magyarországon. Pannonica Kiadó Kft., Budapest, 2006, 190-217.
42. Kármán M. A nevelés feladatai, adalékok a gymnasiumi oktatás elméletéhez, Budapest, 1914
43. Katona I.Az iskolaegészségügy történeti fejlődésének rövid története, in: Dr. Katona Ibolya, Orvostörténeti munkái, OPKM, 1999
44. Kéri K. Hölgyek napernyővel, Pro Pannónia Kiadó, Pécs, 2008
45. Kertész J.A magyar közegészségügy bibliográfiája 1925-1935, Budapest, Hollós G.1939
46. Kontra L. A zöldkeresztes egészségvédelmi munka, In: A Korszerű Közszolgálat Útja 13. kötet, Martonffy Károly (szerk.), Budapest, 1942
47. Korányi F. Fertőző betegségek terjedésének gátlása községekben. Budapest, Atheneum, 1886
48. Kornis Gy. (szerk.) Az 1777-ik Ratio Educationis, Katolikus Középiskolai Tanáregyesület, 1913
49. Kovács L.Gümőkórhalandóság Magyarországon In: Statisztikai Szemle, 3-4szám, 1924, 99-102
50. Kraffszky J. A Kisdédóvás akadályai hazánkban, Esztergom Különlenyomat a Magyar Sion 1893. évi folyamából
51. Kresz G. Állítsunk fertőtlenítő intézeteket a cholera s egyéb ragályos kórok terjedésének megállítására. Légrády testvérek, 1886
52. Lendvay B.Huszonöt év Márkusfalva életéből, elbeszélés a magyar nép számára, Budapest, Pozsony – vármegye főorvosa, 1889
53. Magyarországi rendeletek tára, Budapest, M. Kir. Belügyminisztérium; 1884-1891
54. Magyarországi rendeletek tára, Budapest, M. Kir. Belügyminisztérium; 1891-1892
55. Magyarországi rendeletek, Budapest, Belügyminisztérium 1893-1945
56. Magyar Statisztikai Évkönyvek 1919-1960 között
57. Mann M. Kultúrpolitikusok a dualizmus korában, Budapest: OPKM, 1993, 52.
58. Mann M. (szerk.) Oktatástörténeti koncepciók a dualizmus korából, Budapest, Tankönyvkiadó, 1987
59. Pedro L. Moreno MARTINEZ The Hygienist Movement and the Modernization of Education in Spain, Paedagogica Historica, Volume 42, Issue 6 December 2006, pages 793-815
60. Martos N. Állampolgári nevelés az Egyesült Államokban, In: Magyar Pedagógia, 1933
61. Nagy P. T. A magyar oktatástörténet szociológiai narratívája In: Szociológiai Szemle , 3. sz, 2002. 24-42.
62. Németh L. A Medve utcai polgári, Budapest, 1943, 34-59
63. Pásztor Andrea (szerk.) Régi Pécsi Iskolák Albuma, Pécs, JPM, 2007
64. Schuschny H. Közegészségügy: különös tekintettel az iskolaegészségügyre, Közegészségügy, Budapest, 1902
65. Thomas A. Markus Early Nineteenth Century School Space and Ideology, Paedagogica Historica: International Journal of the History of Education, 1477-674X, Volume 32, Issue 1, 1996, 8 – 50
66. Tuskai Ö. Mentőőrségek és egészségügyi szolgálat a középiskolákban, Tuskai Ödön, Budapesti VIII. kerületi Állami Gimnázium főorvosa, In: Mentők Lapja VIII. évf. 1910. 1 sz.
67. Vaday J. Nézetek az egészségtan népiskolai tanításának módszere és anyaga felől, In: Néptanítók Lapja, 1886, 649, 657, 665
68. Walter Gy. A népiskola és az egészségügy, In: Néptanítók Lapja, 1885, 299